

ПРОБЛЕМИ АРХЕОЛОГІЇ

УДК 930.2:94(477)

DOI https://doi.org/10.32782/cusu-hist-2026-1-1

Брайлян Єгор,

кандидат історичних наук,

доцент кафедри історії та археології,

ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»

yehorbrailian@luguniv.edu.ua

ORCID ID: 0000-0002-9007-135X

ПОПУЛЯРИЗАЦІЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ЯК ЧАСТИНА ПУБЛІЧНОЇ ІСТОРІЇ В УКРАЇНІ ПІСЛЯ 2014 РОКУ

Російсько-українська війна, яка триває з 2014 року, стала поштовхом до розвитку публічної історії. Це було пов'язано в першу чергу з впливом російської пропаганди на українське суспільство, а також численними міфами і маніпуляціями про історію. Саме тому через те, що Російська Федерація веде війну проти України, українське суспільство почало більше цікавитися минулим і це сформувало попит на пояснення питань історії та археології в різних форматах, не лише через академічні праці.

Питання археології посіли значне місце у проектах публічної історії в Україні після 2014 року. В першу чергу можемо згадати такий проект українських істориків, як «LIKBEZ. Історичний фронт», який було створено у 2014 році з метою протидії російській пропаганді та поясненню історії України через науково-популярні книги, лекції та історичні фестивалі. У серії книг нон-фікшн «Історія без цензури» знайшли висвітлення питання первісної доби та середньовіччя на території України на основі новітніх досліджень українських археологів.

Маємо відзначити наступні медіа, які спеціалізуються на історії та висвітлюють археологічні дослідження: «Історична правда», «Локальна історія». Українські археологи беруть участь у подкастах та програмах різних історичних проєктів у мережі YouTube, наприклад «Історія без міфів», проєктах продакшину Wild Fox Film. Серед найбільш активних коментаторів для медіа варто згадати Євгена Синицю – доцента кафедри археології та музеєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка і Леоніда Залізняка – завідувача відділу археології кам'яної доби Інституту археології Національної академії наук України.

Зазначимо про наступну особливість археології в контексті публічної історії – фактор антинаукових гіпотез про те, що нібито «Чорне море викопали украї», «Ісус Христос був з Галичини» чи «трипільці були українцями». В силу різних причин подібні фейки та маніпуляції досі існують в інформаційному просторі України, тому популяризація археологічних досліджень має залишатися одним з напрямків української гуманітарної політики.

Ключові слова: археологія, публічна історія, історія, науково-популярні книги, лекції, музеї.

Археологія є однією з історичних дисциплін, яка досліджує матеріальну та духовну культуру людства. Проведення археологічних досліджень має міждисциплінарний характер, де залучено методи археології, історичної науки, біології, екології, геології, культурології. Археологія як наука (власне як історія теж) існує в трьох вимірах, якщо ми говоримо про взаємодію науковців з суспільством: 1) академічна дисципліна, яка вивчає минуле за артефактами; 2) дидактичний вимір, коли вивчення археології є складовою частиною навчання на історичних спеціальностях закладів вищої освіти; 3) історична політика та публічна історія, коли археологічні дослідження стають інструментом політичного впливу або джерелом популяризації знань.

У пропонованій статті йтиметься саме про третій вимір – публічну історію. Публічна історія як окремий підхід вивчення того, як минуле впливає на публічний простір, виник у 1970–1980-х роках у зв'язку з процесами деколонізації та переосмислення історії рабства, работоргівлі та колоніалізму. В Україні після 2014 року публічна історія стала окремою спеціальністю на певних факультетах гуманітарних напрямів.

За умов російсько-української війни перед археологією в Україні постали численні виклики: збереження історико-культурної спадщини, враховуючи обстріли цивільних об'єктів російськими військами, існування «чорної археології», тобто проведення незаконних розкопок і знищення культурного шару, водночас коли артефакти можуть бути продані на аукціонах за кордоном; засудження РФ за знищення археологічних пам'яток на тимчасово окупованих територіях України; реституція пам'яток з російських музеїв та колекцій до України.

Ключовою академічною установою з проведення археологічних досліджень є Інститут археології Національної академії наук України. Щоправда, варто зазначити, що крім Інституту, українські археологи працюють на кафедрах, факультетах та інститутах закладів вищої освіти. Це кафедра археології та музеєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка, кафедра археології та спеціальних галузей історичної науки Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, кафедра історії та археології Маріупольського державного університету, кафедра археології та історії стародавніх цивілізацій Львівського національного університету імені І. Франка, кафедра археології, етнології та всевітньої історії Одеського національного університету імені І. Мечникова, кафедра історії, археології та гуманітарних наук Харківської гуманітарно-педагогічної академії, кафедра археології Національного університету Києво-Могилянська академія, кафедра археології, етнології та культурології Ужгородського національного університету.

Для того, щоб зрозуміти особливості української археології в контексті новітньої публічної історії, варто окреслити таку проблему, як псевдонаукові теорії, які прагнуть створити вау-ефект для аудиторії, проте не мають нічого спільного зі справжніми науковими дослідженнями. Леонід Залізник доволі влучно окреслив цю проблему у своїй статті 2019 року (Залізник Л., 2019). Так, він згадав про фантазії Валерія Бебика, що єгипетські християни копти насправді походять з України через село Коптилівка чи про те, що політик і диктатор у Стародавньому Римі Луцій Корнелій Сулла був родом з регіону Посулля. Аналогічні антинаукові речі пише у своїх книгах Юрій Шилів, згадуючи аріїв та країну Аратта, де нібито жили трипільці. Власне і через те, що певна частина людей може зацікавитися певним відео в мережі Інтернет виключно через клікбейтний заголовок, це негативно впливає на розуміння суспільством цінності і значення археологічних досліджень.

Станом на 2014 рік в Україні було не так багато проектів з публічної історії, особливо якщо ми говоримо про популяризацію археологічних досліджень. Можемо згадати проект «Історична правда», співзасновниками якого є Вахтанг Кіпіані та Олександр Зінченко, створений у 2010 році. У 2013 році через масштабування проекту з усної історії про субетнічні групи українців та учасників боротьби ОУН–УПА проти СРСР, виникло медіа «Локальна історія». Події Революції Гідності 2013–2014 років, початок російської збройної агресії проти України безпосередньо вплинули на розвиток проектів з публічної історії.

Група українських істориків у 2014 році створила громадський просвітницький проект «ЛІКБЕЗ. Історичний фронт». Одним з його учасників є археолог, кандидат історичних наук, доцент кафедри археології та музеєзнавства історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка Євген Синиця. Він є фахівцем з археології ранніх слов'ян, періоду Великого переселення народів (III–VII ст.), історії античності. Синиця активно коментує теми археології в ефірах медіа та подкастах¹, пише науково-популярні книги та бере участь в історичних фестивалях.

¹ Українська археологія в деталях: поля, Скарби, Закон / Євген Синиця / Цейво подкаст № 30. URL: <https://youtu.be/PhPiltIR8S4?si=egXzТНОУkBbC4frb> (12. 02. 2026)

Необхідно згадати про серію з 10 книг нон-фікшн «Історія без цензури» (2016–2017 рр.). Це був спільний проект історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Інституту історії України Національної академії наук України та Українського інституту національної пам'яті, де ключову роль відіграв координатор громадського просвітницького проекту «ЛІК-ВЕЗ. Історичний фронт» Кирило Галушко. Власне це можна вважати новим історичним нарративом історії України, але в науково-популярному форматі (Галушко К., 2016а; Галушко К., 2016б).

Нагадаємо, що наприкінці 1990-х років Інститут історії України та Інститут археології НАНУ створили серію книг «Україна крізь віки», де 1–4 томи були на археологічну тематику (первісна доба, античні міста-держави Північного Причорномор'я, давні слов'яни та Київська Русь). Щоправда з того часу вдалося переосмислити і дослідити по-новому різні теми, відтак запит на книги нон-фікшн в Україні після 2014 року дійсно існував.

Євген Синиця є автором розділів декількох книг серії «Історія без цензури» (Галушко К., 2016а; Галушко К., 2016б). Там він наголошує, що процеси етногенезу слов'ян були багато в чому схожими на етнодемографічні процеси германських племен. Ранні слов'яни – це був конгломерат населення, яке стало для інших народів власне слов'янами. І через контакти з іншими народами, а також адаптивність до нових політичних умов на початку епохи середніх віків слов'яни згодом поділилися на 3 гілки (західні, східні та південні), що й визначило історію Центральної, Південної та Східної Європи.

У 2015 році було створено цикл фільмів під назвою «Археологія України» від продакшн студії Wild Fox Film за сприяння Київського національного університету імені Тараса Шевченка, громадської організації «Центр палеоетнологічних досліджень ім. Хв. Вовка» та Національного заповідника «Софія Київська». Там було пояснено власне чим є археологія, окрім романтичних уявлень про зоряне небо та розкопки.

Євген Синиця розповів, що перед проведенням досліджень, археолог вивчає регіон для того, щоб чіткіше розуміти, які саме артефакти варто шукати². Археолог також акцентував на потребі координації археологів та представників сфери туризму для популяризації історико-культурної спадщини. Як приклад, він назвав замки, які потребують реконструкції, кургани та городища (Більське, Немирівське). Так само, Євген Синиця порушив тему створення музеїв на місці знаходження артефактів, а не надання результатів археологічних досліджень до музею в районний, обласний центр чи Київ. За умов повномасштабного вторгнення РФ в Україну питання збереження пам'яток залишається пріоритетом №1. У сучасній Європі є вже багато прикладів того, як створюються on-site museums, за рахунок чого поєднуються два завдання: зберегти артефакти і здійснювати популяризацію через музейні виставки, ігри, фестивалі.

Археолог, кандидат історичних наук, завідувач сектору археологічних досліджень національного заповідника «Софія Київська» (на момент зйомок) Тимур Бобровський теж дав свої коментарі для фільму «Археологія України». Він розповів про церкву XI ст., фундаменти якої були знайдено на території садиби Софіївського собору і яким чином археологічні дослідження змінюють наше уявлення про повсякденне життя суспільства Русі.

Окрема цікава тема з археології, над якою працюють українські науковці, є мисливці на мамонтів доби палеоліту. Павло Шидловський у коментарях для документального циклу «Археологія України» розповів про те, що реконструкція того, як відбувалося полювання на мамонтів у первісну добу, здійснюється через порівняльний аналіз з сучасним полюванням аборигенів Африки та Південно-Східної Азії на слонів³.

У Межирічі (Черкаська обл.) в середині 1960-х років було знайдено житла первісних мисливців на мамонтів. На думку Павла Шидловського, ця археологічна пам'ятка є унікальною,

² Археологія України №1. Підземна Софія Київська. Справжня археологія – що це і навіщо. URL: <https://youtu.be/mMSphfJRhqU?si=ckUCCCK1LF1o-8tvv> (12. 02. 2026).

³ Археологія України №2 (част.2). Як полювали на мамонта: зброя, тактика, культура. URL: <https://youtu.be/RJRrerQFm-0?si=p4vV9ufX3KRGm5ge> (12. 02. 2026).

адже є непорушеним культурним шаром, датування якого складає 15 тис. років тому⁴. Житла первісних мисливців складав дерев'яний каркас, обтягнутий шкірами тварин. Цоколем каркасу були великі черепи мамонта, а зверху на шкірах були кістки тварин (нижні щелепи, лопатки)⁵.

Археолог, доктор історичних наук, професор кафедри історії України Київського столичного університету імені Б. Грінченка Михайло Відейко досліджує археологічні культури доби енеоліту, зокрема культуру Трипільля-Кукутені⁶. М. Відейко є серед співавторів науково-популярних книг із серії «Історія без цензури», а також автором статей і книг про трипільську культуру та стародавню історію України в цілому (Відейко М., 2025). Навколо трипільської культури сформувалося багато міфів та маніпуляцій, що трипільці нібито є предками сучасних українців, саме у трипільців були перші міста в історії людської цивілізації, а візерунки на кераміці трипільців є не що інше, як візерунки на вишиванках українців⁷.

М. Відейко зазначає цікаві факти про умови ведення воєн між племенами у первісному суспільстві. Так, у війнах брало участь все доросле чоловіче населення, і в разі поразки жінки та діти іншого племені ставали частиною племені, яке перемогло (Галушко К., 2016а, с. 14). Археолог наголошує, що у трипільців були протоміста, кожне з яких могло сформувати загони у складі від 1 тисячі до 3–5 тисяч осіб. Продовжуючи тему трипільської культури, необхідно згадати розповідь про міфи та фейки навколо їхньої історії та спадщини від директора державного історико-культурного заповідника «Трипільська культура» Владислава Чабанюка⁸.

Археолог, доктор історичних наук, професор, завідувач відділу археології кам'яної доби Інституту археології НАН України, викладач кафедри археології Національного університету Києво-Могилянська академія Леонід Залізняк у численних ефірах для українських медіа розповів про те, чому став археологом⁹ та особливості антропогенезу та доби палеоліту на території України¹⁰. Л. Залізняк розповів, що він став археологом через зацікавлення нумізматику, шукаючи монети після повеней в районі Куренівка в Києві, а згодом став учасником археологічного гуртка, який з часом і очолив для формування власної наукової школи. На думку Залізняка, болочим залишається кадрове питання сучасної археології в Україні.

Директор «рятівної археологічної служби», учасник археологічних експедицій Олег Осаульчук в інтерв'ю медіа «Локальна історія» розповів про те, що після 2012 року виникли перепони для роботи археологів в Україні¹¹. Це було пов'язано з тим, що на археологів почали менше зважати перед будівництвом торговельних чи житлових комплексів у великих містах. Але, згідно із законодавством, перед будівництвом має бути проведена археологічна експертиза на наявність чи відсутність історико-культурних пам'яток.

На українській редакції «Радіо Свобода» впродовж 2016–2025 років виходила передача «Історична свобода», ведучим якої був журналіст Дмитро Шурхало. Декілька передач було

⁴ Археологія України №2: Мисливці на мамонтів (част. 1). Україна 15000 років тому. Експедиція Межиріч. URL: <https://youtu.be/Q302cTA20rE?si=-iLm7EoDDKtekS55> (12.02.2026).

⁵ Археологія України №2 (част. 3). Житла та побут доби палеоліту; загибель унікальної Пам'ятки. URL: <https://youtu.be/YRATG2-TT-A?si=5xKeKzT1nRe6UYjW> (12.02.2026).

⁶ Михайло Відейко – Поселення трипільської культури в у. Коломийщина: давній проект та нова інформація. URL: <https://youtu.be/wbWt4PzOE-Y?si=9H9oDdjK2ra2thqN> (12.02.2026).

⁷ Трипільська цивілізація: походження українців, Шумер, Аратта та інші міфи // БЕЗ БРОМУ. URL: <https://youtu.be/Xk-jXPSy4OY?si=GITKugoLg-tzUj6i> (12.02.2026).

⁸ Трипільська культура: міфи та фейки // 10 запитань історіку. URL: <https://youtu.be/oDY92oB-Kqk?si=kjdbAkS-4SLFQ33-> (12.02.2026).

⁹ Інфікований археологією. Історії кам'яної доби від Леоніда Залізняка. URL: <https://youtu.be/RO4MaF83NXk?si=vhy9DBvN3-pXObYq> (12.02.2026).

¹⁰ Леонід Залізняк про походження людини, прилевоковикових мисливців та неолітичну революцію. URL: <https://youtu.be/Ll1meuqYQ2s?si=J90Et0RSUOC7TLMi> (12.02.2026); Походження українців та їхніх сусідів. Лекція Леоніда Залізняка. URL: <https://www.youtube.com/live/G4CL7FUHQgs?si=B0-Bm7BqBG9SxtVg> (12.02.2026); Чим цікава Україна світові з точки зору археології? URL: https://youtu.be/u_uF9BXhY6g?si=yGfgEChAWI3NbBZh (12.02.2026).

¹¹ Чи є майбутнє в археології України? / Олег Осаульчук. URL: <https://localhistory.org.ua/videos/bez-bromu/chie-maibutnie-v-arkheologiyi-ukrayini-oleg-osaulchuk/> (12.02.2026).

присвячено археологічним підсумкам року¹². У 2021 році вагомим було дослідження Ново-олександрівського кургану епохи бронзи, який складається з кам'яних брил¹³.

Необхідно згадати також серію науково-популярних книг видавництва Темпора під назвою «Militaria Ucrainica». Там висвітлено питання археології, античної та середньовічної історії, якщо ми беремо проблематику статті. У рамках серії археолог Євген Синиця написав книгу про військову справу ранніх слов'ян (Синиця Є., 2012), а доктор історичних наук, професор кафедри теорії та історії держави і права Університету митної справи та фінансів Костянтин Колесников написав книгу про особливості військової справи у Північному Причорномор'ї за доби античності (Колесников К. М., 2020.)

Музеї як культурні та освітні інституції відіграють значну роль у популяризації археологічних досліджень. Зараз вважається, що музей є не просто місцем експозиції артефактів, а передусім простором для осмислення і рефлексій минулого. У випадку з археологією, можемо відзначити Національний музей історії України, де працюють над створенням науково-популярного контенту. Так, на YouTube каналі музею є відео про особливості кам'яної доби (палеоліту) на території України¹⁴. Це серія відео, створена як міні-екскурсія музеєм, яку можна і варто використовувати в рамках освітнього процесу як у школі, так і закладах вищої освіти¹⁵.

Одним з найбільш популярних YouTube каналів в Україні по історії є «Історія без міфів», де автором є Владлен Марасєв. У рамках каналу є окремий проект «10 запитань істориком», де Євген Мочалов, ведучий проекту запитує істориків на певні теми. В одній з передач проекту археолог Іван Зоценко розповів цікаві факти про новітні археологічні дослідження¹⁶. Так, він зазначив про те, що у Києві представлені археологічні культури всіх хронологічних періодів, починаючи від палеоліту (Кирилівська стоянка) і аж до середньовіччя, тобто часів Русі. Саме через топографічні особливості Київ постав як один торговельних центрів Східної Європи.

Археолог і антрополог Павло Шидловський був теж гостем проекту «10 запитань істориком», де розповів про походження людини та яким чином первісні люди з території Африки розселилися на планеті Земля¹⁷. Шидловський зацентрував увагу на тому, що антропологічні джерела є лише незначною частиною інформації про праісторію. Більшою мірою, археологи інтерпретують первісні часи саме за знаряддями праці та стоянкам.

Науковець прокоментував, що найдавніші штучні вироби датуються 3,7 млн. років тому на території таких держав, як Кенія і Танзанія. Так само, він наголосив, що без України важко зрозуміти процеси міграцій за доби палеоліту через геоморфологію і те, яким чином танення льодовика вплинуло на формування р. Дніпро, а частиною долини р. Прип'ять було прильодовикове озеро. Як зазначив Павло Шидловський, з врахуванням датування за космічними ізотопами, а не як раніше це робилося через аналіз технологій вироблення знарядь праці, палеолітична стоянка у с. Королево на Закарпатті, відкрита в 1970-х роках, може датуватися 1,4–1,5 млн. років тому. Раніше вважалося, що датування цієї пам'ятки є саме 1 млн. років тому.

Археолог, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу давньоруської та середньовічної археології Інституту археології НАНУ Олексій Комар є співавтором науково-популярних праць та коментатором у медіа з теми Хозарського каганату та археології доби Русі. В інтерв'ю з серії «Історія без брому» від медіа «Локальна історія» Комар зазначив,

¹² Шурхало Д. Здобутки і втрати української археології. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/28594735.html> (12. 02. 2026).

¹³ Шурхало Д. Курган із кромлехом та «буковинські римляни»: чим 2021 рік потішив археологів України? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ukrayina-znakhidny-arkheolohiv/31559928.html> (12. 02. 2026).

¹⁴ Кам'яна доба на теренах України. URL: <https://youtu.be/FFS8Dudwfj0?si=QYСрсуЕуppM0ERJc> (12. 02. 2026).

¹⁵ Скіфські скарби, які зберегла Україна. URL: <https://youtu.be/VCz5AwWVnMQ?si=mVI2U601qDlbiNAx> (12. 02. 2026).

¹⁶ Археологія Києва: знищені й забудовані пам'ятки, нові відкриття / Іван Зоценко. URL: https://youtu.be/6A1WkKgBUYU?si=5hER867Vy-lw_rcl (12. 02. 2026).

¹⁷ Світанок людства: види, виживання, міграція / Павло Шидловський. URL: <https://youtu.be/PiA6mpfLSh0?si=AIzuGrg32CnaRYM> (12. 02. 2026).

що східні слов'яни користувалися озброєнням хозар, а також запозичували методику виготовлення кераміки¹⁸. Науковець також розповів про хозар у ефірі програми «Історична свобода»¹⁹.

Таким чином, за період після 2014 року ми спостерігаємо процес зростання інтересу українського суспільства до археології та результатів археологічних досліджень. Свідченням цього є коментування археологами для різних українських медіа та онлайн-платформ і прагнення зацікавити аудиторію через нові формати та цікаві факти.

Список літератури

Відейко М., 2025. Археологія і давня історія України: у пошуках державності. *Українська державність*. № 1–2. 20–31.

Галушко К. (упор.), 2016а. *Поле битви – Україна. Від «володарів степу» до «кіборгів»*. *Воєнна історія України від давнини до сьогодення*. Харків.

Галушко К. (упор.), 2016б. *Тіні згаданих предків. Від склавинів до русинів. Прадавня Україна, Русь і походження українців*. Харків.

Залізник Л., 2019. Українська археологія: стан і перспективи (суб'єктивне враження про об'єктивний стан). *Археологія і давня історія України*. Вип. 4. 388–395.

Колесников К.М., 2020. *На краю ойкумени: Еллінські військові традиції на українських землях Причорномор'я: від заснування перших поселень до перших століть християнської ери (VII ст. до н. е. – IV ст. н. е.)*. Київ.

Синиця Є., 2012. *Перунові діти. Військова справа слов'ян на початку Середньовіччя*. Київ.

Yehor Brailian

POPULARIZATION OF ARCHAEOLOGICAL RESEARCH AS PART OF PUBLIC HISTORY IN UKRAINE AFTER 2014

The Russian-Ukrainian war, which has been ongoing since 2014, has served as a catalyst for the development of public history. This was primarily due to the impact of Russian propaganda on Ukrainian society, as well as the numerous myths and manipulations surrounding history. It is precisely because the Russian Federation is waging war against Ukraine that Ukrainian society has become more interested in the past, and this has created a demand for explanations of historical and archaeological issues in various formats, rather than solely through academic works.

Archaeological topics have taken a prominent place in public history projects in Ukraine since 2014. First and foremost, we can mention a project by Ukrainian historians called "LIKBEZ. The Historical Front", which was established in 2014 with the aim of countering Russian propaganda and explaining the history of Ukraine through popular science books, lectures and historical festivals. The non-fiction book series "History Uncensored" explores the prehistoric era and the Middle Ages in Ukraine, drawing on the latest research by Ukrainian archaeologists.

We should highlight the following media outlets that specialise in history and cover archaeological research: "Historical Truth", "Local History". Ukrainian archaeologists participate in podcasts and programmes for various historical projects on YouTube, such as "History Without Myths" and productions by Wild Fox Film. Among the most active commentators in the media, it is worth mentioning Yevhen Synytsia – Associate Professor at the Department of Archaeology and Museology at Taras Shevchenko National University of Kyiv – and Leonid Zaliznyak – Head of the Stone Age Archaeology Department at the Institute of Archaeology of the National Academy of Sciences of Ukraine.

We should note the following feature of archaeology in the context of public history – the factor of anti-scientific hypotheses claiming that "the Black Sea was dug by the Ukrs", "Jesus Christ was from Galicia" or "the Trypillians were Ukrainians". For various reasons, such fakes and manipulations still exist in Ukraine's information space, which is why the popularisation of archaeological research must remain one of the priorities of Ukrainian humanitarian policy.

Key words: *archaeology, public history, history, non-fiction books, lectures, museums.*

¹⁸ Як хозари причетні до Київської Русі? Олексій Комар про міфи, вплив, відмінності та пам'ятки. URL: <https://youtu.be/8QRuxt-vHXw?si=sOK1AXSeQ1EsVKsM> (12.02.2026).

¹⁹ Шурхало Д. Хозари: якими були і як стали «предками» українських козаків? URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/hozary/30695198.html> (12.02.2026).

References

Videjko M. 2025. Arheolohiya i davnya istoriya Ukrayiny: u poshukax derzhavnosti. [Archaeology and ancient history of Ukraine: in search of statehood]. *Ukrainian statehood*. №1–2. 20–31. (In Ukrainian).

Halushko K. (ed.), 2016a. *Pole bytvy – Ukrayina. Vid «volodariv stepu» do «kiborhiv»*. *Voyenna istoriya Ukrayiny vid davnyyny do sohodennya* [Battlefield – Ukraine. From "Lords of the Steppe" to "Cyborgs". Military History of Ukraine from Ancient Times to the Present]. Kharkiv. (In Ukrainian).

Halushko K. (ed.), 2016b. *Tini zhadanyx predkiv. Vid sklavyvnyv do rusyniv. Pradavnya Ukrayina, Rus i pohodzhennya ukrayinciv* [Shadows of the aforementioned ancestors. From the Slavenes to the Ruthenians. Ancient Ukraine, Rus and the origin of Ukrainians]. Kharkiv. (In Ukrainian).

Zaliznyak L. 2019. Ukrayinsa arheolohiya: stan i perspektyvy (subiyektyvne vrazhennya pro obiyektyvnyj stan). [Ukrainian archaeology: state and prospects (subjective impression of the objective situation in the sphere).] *Archaeology and ancient history of Ukraine*. №.4. 388–395. (In Ukrainian).

Kolesnykov K. M. 2020. *Na krayu ojkumeny: Ellinski vijskovi tradyciyi na ukrayinskyx zemlyax Prychor-nomoria: vid zasnuvannya pershyh poselen do pershyh stolit hrystyyanskoyi ery (VII st. do n. e. – IV st. n. e.)*. [On the Edge of the Oikumena: Hellenic Military Traditions in the Ukrainian Lands of the Black Sea Region: From the Founding of the First Settlements to the First Centuries of the Christian Era (2nd Century BC – 4th Century AD).] Kyiv. (In Ukrainian).

Synycya Ye. 2012. *Perunovi dity. Vijskova sprava sloviau na pochatku Serednovichchya*. [Perun's Children. Military Affairs of the Slavs in the Early Middle Ages.]. Kyiv. (In Ukrainian).

Дата першого надходження статті до видання: 03.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 18.05.2026